

Asia: VN/32853/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi elintarvikemarkkinalain ja oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n ja 5 luvun 2 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Lausunnonantajan yleiset huomiot koko esityksestä

MTK-Uusimaa kiittää maa- ja metsätalousministeriötä mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä, joka koskee elintarvikemarkkinalain ja markkinaoikeuslain muutoksia. Pidämme esitystä erittäin tarpeellisena ja oikeansuuntaisena jatkotoimena suomalaisen ruoantuotannon, maatalouden toimintaedellytysten ja ruokaketjun oikeudenmukaisuuden vahvistamiseksi. Ilman toimivia markkinoita ei voi olla elinvoimaista maaseutua.

Elintarvikemarkkinalain aiemmat uudistukset ovat tuoneet myönteisiä vaikutuksia, mutta tuottajien neuvotteluasemassa, kaupankäynnin tasapainossa sekä markkinoiden läpinäkyvyydessä on edelleen pitkäaikaisia ja rakenteellisia ongelmia, jotka vaativat tehokkaampaa sääntelyä. Esitys vastaa moniin näistä puutteista, mutta MTK-Uusimaan näkemyksen mukaan osa keskeisistä säännöksistä vaatii edelleen tarkennuksia tai lisävahvistuksia, jotta lain tavoitteet toteutuvat käytännössä.

Katsomme myös, että tulevien lakimuutosten valmistelussa maataloustuottajien edustajien asema on turvattava ja heidät on kutsuttava aktiivisesti mukaan jatkovalmisteluun, koska heillä on ensikäden tieto elintarvikemarkkinoiden toimivista ja toimimattomista käytännöistä.

Yleiset huomiot esityksestä

Pidämme erittäin myönteisenä sitä, että esitys pyrkii vahvistamaan:

- elintarvikemarkkinavaltuutetun asemaa,

- sopimussuhteiden tasapainoa,
- riskien oikeudenmukaista jakautumista,
- tuottajien oikeusturvaa,
- sekä liikesalaisuuksien suojaa ja tiedonkäytön kohtuullisuutta.

Kaikella tällä on erityisen suuri merkitys maatalouden elinvoimaisuuteen niin Uudellamaalla kuin koko maassa. Maatalouden kohtaamat kustannuspaineet, investointiriskit ja tilakokojen kasvu korostavat vakaiden sopimussuhteiden ja reilun kilpailun tarvetta. Edelleen logistiikkakustannukset ja markkinapaikkojen keskittyminen korostavat viljelijöiden heikompaa asemaa.

MTK-Uusimaa korostaa, että laki tulee saada voimaan viipymättä, ja siirtymäajat tulee rajata vain välttämättömiin kohtiin – ei sellaisiin, joissa tuottajien aseman parantaminen olisi heti toteutettavissa ilman lisäjärjestelyitä. Esimerkiksi liikesalaisuuksien ja ylimitoitettujen tietopyyntöjen rajoituksiin ei tule säätää pitkää siirtymäaikaa.

2. Huomiot esityksen vaikutuksista

Ehdotetut muutokset parantavat MTK-Uusimaan näkemyksen mukaan laajasti:

- kotimaisen ruoantuotannon toimintaedellytyksiä,
- viljelijöiden ja elintarviketeollisuuden sopimusasemaa,
- huoltovarmuutta ja maaseudun elinvoimaa,
- sekä ruokaketjun tasapainoa ja läpinäkyvyyttä.

Kun sopimuskäytännöistä tehdään reilumpia ja neuvotteluasema tasapainottuu, viljelijöillä on paremmat edellytykset kehittää tuotantoaan, panostaa laatuun ja kohdata markkinariskejä. MTK-Uusimaa pitää erittäin tärkeänä, että esityksessä tunnistetaan myös huoltovarmuuteen ja omavaraisuuteen liittyvät vaikutukset, sillä ruokaketju on kriisitilanteissa yksi yhteiskunnan herkimmistä kokonaisuuksista.

Pidämme erittäin tärkeänä, että esitys sisältää konkreettisia toimenpiteitä kaupan omien merkkien, Private Label = PL-tuotteiden, aiheuttamien kilpailuvääristymien hillitsemiseksi. Esitetyt havainnot vastaavat MTK:n valtakunnallisen lausunnon painotuksia: kaupan omien merkkien markkinaosuuden kasvu on jo lisännyt hintapainetta ja heikentänyt brändituotteiden sekä alkutuottajien asemaa.

Pidämme erittäin tärkeänä, että esitys sisältää konkreettisia toimenpiteitä PL-tuotteiden aiheuttamien kilpailuvääristymien hillitsemiseksi - kaupan omien merkkien markkinaosuuden kasvu on jo lisännyt hintapainetta ja heikentänyt brändituotteiden sekä alkutuottajien asemaa.

3. Huomiot luvusta suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

-

4. Muut huomiot perusteluista

-

5. Huomiot 1 §:stä Soveltamisala säännöskohtaisine perusteluineen

-

6. Huomiot 1 a §:stä Säännökset, joita sovelletaan riippumatta muutoin sovellettavasti laista säännöskohtaisine perusteluineen

-

7. Huomiot 1 b §:stä Lain tarkoitus säännöskohtaisine perusteluineen

-

8. Huomiot 2 §:stä Määritelmät säännöskohtaisine perusteluineen

-

9. Huomiot 2 e §:stä Kaupalliset kostotoimet säännöskohtaisine perusteluineen

Pidämme säännöstä erittäin perusteltuna. Tuottajilla on ollut merkittävä ilmoituspelko, ja usein vain keskustelu epäkohdista ostajan kanssa on riittänyt johtamaan haitallisiin vastatoimiin. Rakenteellisesti keskittyneessä markkinassa tämä on johtanut tilanteeseen, jossa epäreiluja toimintatapoja ei uskalleta tuoda esiin.

Käännetty todistustaakka on välttämätön keino tämän ongelman korjaamiseksi.

10. Huomiot 3 a §:stä Neuvottelut poikkeuksellisten olosuhteiden johdosta säännöskohtaisine perusteluineen

Vuoden 2022 kustannuskriisin aikana kävi selväksi, että tuottajien mahdollisuudet avata sopimuksia poikkeuksellisten kustannusmuutosten vuoksi olivat käytännössä olemattomat. Tämä koski niin yksityisiä sopimuksia kuin etenkin julkisia hankintoja. MTK-Uusimaa pitää pykälää erittäin tarpeellisena, mutta pitää ongelmallisena:

- ettei ostajalle säädetä seuraamuksia neuvotteluvetoitteen rikkomisesta,
- eikä valtuutetulle anneta riittävää toimivaltaa puuttua tilanteisiin.

MTK-Uusimaa esittää, että valtuutetulle säädetään vähintään huomautuksen tai julkisen varoituksen antamisen mahdollisuus.

11. Huomiot 4 a §:stä Neuvotteluvoiman väärinkäyttö säännöskohtaisine perusteluineen

Pidämme välttämättömänä, että säännös palautetaan muotoon, jossa valtuutetulla on mahdollisuus puuttua myös yksittäisiin tapauksiin, ei vain toistuvaan tai laajempaan ilmiöön. Nykyinen ehdotettu monikollinen muoto kaventaa säännöksen käytännön vaikuttavuutta olennaisesti.

12. Huomiot 4 b §:stä Kielto edellyttää tiettyjä tietoja säännöskohtaisine perusteluineen

MTK-Uusimaa pitää erittäin tärkeänä, että lain tasolla säädetään tavarantoimittajien liikesalaisuuksia suojaavasta säännöksestä. Liitetiedoston perusteella tuottajiin on kohdistettu viime vuosina ylimitoitettuja, lainsäädäntöön perustumattomia ja käyttötarkoitukseltaan epäselviä tietopyyntöjä, joiden avulla on tosiasiasa pyritty vahvistamaan ostajan neuvotteluvoimaa.

Pidämme perusteltuna lisätä esitykseen datasäädöksen kaltaisen kiellon käyttää sopimusperusteisesti luovutettua dataa tuottajan taloudellisen aseman arviointiin, jos se voi heikentää tuottajan kaupallisia edellytyksiä.

13. Huomiot 4 c §:stä Ostajan tuotemerkin suosimisen kiello säännöskohtaisine perusteluineen

Pidämme pykälää erittäin tervetulleena. Tutkimusten mukaan kaupan omien merkkien markkinaosuuden kasvu heikentää kilpailua, vähentää tuotekehitystä ja kaventaa markkinoille pääsyä. Esityksen linjaukset:

- yhdenvertaisen hyllykohtelun vaatimus,
- PL-sopimusten kytkentäkielto,
- sekä riskien epäoikeudenmukaisen jakautumisen huomioiminen

ovat kaikki perusteltuja ja välttämättömiä.

MTK-Uusimaa korostaa lisäksi, että lain kiertäminen ulkomaille siirrettyjen hankintayksiköiden avulla on estettävä yksiselitteisesti.

14. Huomiot 5 §:stä Elintarvikemarkkinavaltuutettu ja 7 §:stä valvonta säännöskohtaisine perusteluineen

-

15. Huomiot 10 §:stä Huomautus, 11 §:stä Julkinen varoitus ja 11 a §:stä Elintarvikemarkkinavaltuutetun asettama kiello säännöskohtaisine perusteluineen

-

16. Huomiot 11 b §:stä Markkinaoikeuden asettama kiello ja 12 §:stä Elintarvikemarkkinavaltuutetun oikeus hakea markkinaoikeudelta kiellon määräämistä säännöskohtaisine perusteluineen

Esityksessä on ongelma: 3 a §:n noudattamatta jättämisestä ei seuraa mitään. Tämä heikentää koko pykälän vaikuttavuutta. MTK-Uusimaa katsoo, että valtuutetulle tulee antaa oikeus antaa huomautus tai julkinen varoitus, mikäli ostaja ei ryhdy neuvotteluihin poikkeuksellisissa olosuhteissa.

17. Huomiot siirtymäsäännöksestä

MTK-Uusimaa kannattaa esitystä lain voimaantulosta mahdollisimman pian ja pitää tärkeänä, että:

- sopimusten tekninen mukauttaminen sallitaan kohtuullisessa ajassa,
- tuottajien liikesalaisuuksia suojaavien säännösten siirtymäaikaa lyhennetään mahdollisimman lyhyeksi.

Tuottajien neuvotteluvoima perustuu usein siihen vähäiseen tietoon, joka ei vielä ole ostajien hallussa. Jos siirtymäaikaa liikesalaisuuksia koskeviin säännöksiin pidennetään liiaksi, tämä suoja voi menettää merkityksensä jo ennen lain täysimääräistä voimaantuloa.

18. Huomiot 12 a §:stä seuraamusmaksu ja 13 b §:stä Viranomaisten välinen tietojenvaihto säännöskohtaisine perusteluineen

-

19. Huomiot Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain muuttamisesta säännöskohtaisine perusteluineen

-

Perälä Matti
MTK-Uusimaa ry